

Konusu Ahlâka Aykırı Fikir veya Sanat Eseri Olan Sözleşmelerin Geçerliliği

Emre CUMALIOĞLU*

Özet:

Günümüzde, ahlâka aykırı fikir ve sanat eserlerinin de hukuk tarafından korunması kabul edilmektedir. Ancak bu koruma yalnızca eser sahibinin esere yönelik tecavüzlere karşı hukuki yollara başvurabilmesi şeklindedir. Eser sahibinin ahlâka aykırı eserden maddi menfaat sağlama-sı, bu amaçla sözleşme yapması korumanın dışında tutulmaktadır. Bu dışlamanın hukuki nedeni 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 27. maddesinin ahlâka aykırı sözleşmeleri kesin hükümsüz olarak kabul etmesidir. Diğer yandan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun amacı, eseri ve eser sahibini korumaktır. Sanat, bilim, edebiyat ve diğer düşünsel eserlerin ahlâka aykırılık ölçütü ile değerlendirilmesi her dönemde tartışılan bir konu olmuştur. Biz, ahlâka aykırı fikir veya sanat eserlerini konu alan sözleşmelerin her zaman kesin hükümsüz sayılmamaları gerektiğini, bu konuda hukukumuzda bir boşluk olduğunu; bu boşluk doldurulurken Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun özünün dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz. Makalemizde bu görüşümüzü hukuki gerekçeleriyle birlikte açıklayacak ve ahlâka aykırı fikir veya sanat eserlerini konu alan sözleşmelerin hukuki geçerliliği hakkında fikrimizi belirteceğiz.

Anahtar Kelimeler:

Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Fikri Mülkiyet, Ahlâka Aykırı Eser, Sözleşmelerin Geçerliliği, Ahlâka Aykırı Sözleşmeler.

Abstract:

Today it is accepted that immoral and obscene intellectual and artistic works are also subject to the protection of copyright law. However, this legal protection only entitles the owner of the work to sue those offenders who violate his/her rights. The protection excludes the author's rights to gain economic benefits by concluding contracts on such works. The article 27 of the Turkish Code of Obligations which is the legal ground of this exclusion, declares that contracts that are against; compulsory legal rules, moral rules or personal rights are null and void. On the other hand the aim of the Code on Intellectual and Artistic Works is to protect work and author. Besides it is not acceptable to evaluate an artwork, scientific work or literary work etc. by morality. Thus we think that the contrast between the word of the article 27 of the Turkish Code of Obligations and the word and the aim of the Code on Intellectual and Artistic Works cause a legal loophole in Turkish Law. In this paper we will explain the legal grounds for our opinion and the legal status of the contracts on immoral intellectual or artistic works.

Keywords:

Copyright Law, Intellectual Property, Obscene / Immoral Works, Validity of Contracts, Contracts With Immoral Subject Matters.

* Yrd. Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk ABD, Öğretim Üyesi.
e-posta: cumalioglu@gmail.com

I. GİRİŞ

Türk Borçlar Hukukuna egemen olan sözleşme özgürlüğü ilkesinin sonuçlarından biri, tarafların sözleşmenin içeriğini serbestçe belirleyebilmeleridir (6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu¹ -TBK- m.26) ve bu özgürlüğün sınırı kanunda çizilmiştir. TBK m.27/1'e göre; emredici hükümlere, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olan veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin hükümsüzdür.

Diğer yandan, eser sahibinin, “eser” üzerindeki hakları, bu haklardan yararlanma şekilleri ve hakların ihlali durumunda uygulanacak yaptırımları düzenleyen 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun² (FSEK) özü ve sözü dikkate alındığında, fikir ürününün eser olarak kabul edilip edilmemesinde onun ahlâka uygunluğu ölçütü olarak kabul edilmemiştir. Aksine ahlâka aykırı eserler de Kanunun korumasından yararlanır. Bu korumanın yalnızca eser sahibinin eser üzerindeki haklara yönelik tecavüzleri önleyebilmesini içerdiği, eser sahibinin ahlâka aykırı eser üzerindeki haklarını pozitif olarak kullanmasının, ondan maddi olarak yararlanmasının kabul edilmediği görülmektedir. Bu durumda, ahlâka aykırı eser üzerinde eser sahipliği tanınmasına karşın ahlâka aykırılık nedeni ile bu eserden ekonomik yarar elde etme imkânı neredeyse ortadan kaldırılmaktadır. Nitekim öğretilerde ahlâka aykırı eserleri konu alan yayım sözleşmesi, eser sipariş sözleşmesi gibi sözleşmelerin kesin hükümsüz olacağı; eserin sonradan ahlâka aykırı olduğunun anlaşılması durumunda sözleşmenin imkânsızlık nedeniyle hükümsüz sayılacağı savunulmaktadır.

Bize göre bir yandan FSEK'in, eseri korumak, eser sahibinin menfaatlerini himaye etmek amacı, diğer yandan TBK m.27 hükmü göz önünde bulundurulduğunda bir kanun boşluğundan söz edilebilir. Ahlâk ve hukukun bir bütün olduğu, kimsenin ahlâka aykırı davranışı ile hak sahibi olamayacağı söylemine karşılık, kanun tarafından müsaade edilen eylem ve işlemlerin ahlâka aykırı görülemeyeceği, ahlâka aykırı olsa bile hukuki koruma sağlanan eserin konu olduğu sözleşmenin korumamasının çelişki olduğu iddia edilebilir.

Boşluğun nasıl doldurulması gerektiği konusundaki görüşümüzü açıklayacağımız bu makalede; hukuk ve ahlâk ilişkisi, ahlâka aykırı sözleşme kavramı, ahlâka aykırı sözleşmelerin hukuki durumu üzerinde durulacak daha sonra yargı kararları ve öğretilerdeki görüşlerden hareketle ahlâka aykırı sözleşmelere bazı örnekler verilecektir. Ardından; ahlâka aykırı fikir veya sanat eserlerinin korunması hakkındaki görüşlere yer verilecek ve bunların konu olduğu sözleşmelerin hukuki geçerlilikleri üzerinde durulacaktır.

¹ Resmi Gazete (R.G.) 04.02.2011/27836.

² R.G. 13.11.1951/7981.

Önemle belirtmek gerekir ki eserin özellikle yayımının, satışının emredici hükümlerce yasaklanması ya da kişilik haklarına aykırı olması nedeniyle sözleşmenin geçersiz olması da mümkündür. Bu makalede ise eserin yalnızca ahlâka aykırı olması durumunda bir boşluk olduğu savı öne sürülmekte ve bu boşluğun nasıl doldurulması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

II. HUKUK VE AHLÂK

Bu çalışmada ele alınan “ahlâk”, iyi ile kötü, doğru ile yanlış arasındaki genel geçer doğruları bulmayı hedefleyen değerler felsefesinin bir alanı olan ahlâk (etik) değil, toplumdaki değer yargılarını yansıtan ve topluma, zamana göre değişen ahlâktır³.

Ahlâkın, insanın iç dünyasıyla, doğru, yanlış, iyi, kötü ile ilgilendiği buna karşılık hukukun bir eylemin toplumda yaratacağı etkiyi düşünerek onu yaptırma bağladığı; yani düşüncenin dışa yansımalarıyla, davranışla ilgilendiği söylenir⁴. Davranışın toplumdaki etkisinin ele alınması nedeniyle, belirli bir zamanda yalnızca ahlâk kuralı olarak görülen bir davranışın ertesi gün yasa koyucu tarafından bir hukuk kuralı haline getirilmesi mümkündür. Buna karşılık bir hukuk kuralının kısa sürede ahlâk kuralı olarak kabulü mümkün değildir, çünkü bir davranış biçimine ilişkin değer yargısı toplumda uzun yıllarda benimsenerek ya da benimsenmeyerek ahlâk kuralı haline gelebilir. Ahlâk ile hukuk arasındaki en önemli ilişki, doğal hukuk okuluna göre, kanunların meşruluğunun onların evrensel ahlâki ilkelere uygunluğu ile değerlendirilmesidir.

Öğreti ve yargı kararlarına göre hukuk tarafından dikkate alınan ahlâk, genel ahlâktır⁵. Ahlâkın belirlenmesinde toplumun değer yargılarını temel alan görüş “sosyal ahlâk görüşü” olarak adlandırılır⁶. Ancak bu görüş uyarınca ahlâkın belirlenmesinde avukat, hekim gibi ortalamanın üstü eğitim sevi-

³ Hukuki bakımdan “ahlâk”ın mukayeseli hukuktaki yeri ve tarihsel temelleri için bkz. ATEŞ, Derya: Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlâka Aykırılık, Turhan, Ankara 2007, s.5 vd.; Ahlâkın tanımları için bkz. ATEŞ, s. 80-83.

⁴ BULUT, Nihat: Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırma Nedeni Olarak Genel Ahlâk, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.IV, S. 1-2 (2000), ss. 29-42, s. 30, 31. Ayrıntılı bilgi için bkz. ATEŞ, s. 67 vd.

⁵ Biz bu çalışmada kavramı yalnızca “ahlâk” ifadesiyle belirteceğiz ancak bu konuda kapsamlı bir doktor tezi yazan Ateş’in “genel ahlâk” teriminin kullanılmasını daha doğru bulduğunu belirtmek isteriz bkz. ATEŞ, s. 27. “Genel ahlâk” tanımları için bkz. ATEŞ, s. 83-87.

⁶ Bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip/HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir: Borçlar Hukuku Genel Bölüm Birinci Cilt (KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme), Filiz, İstanbul 2014, s. 551 vd.

yesine sahip kişilerin mi⁷ yoksa o toplumdaki ortalama, makul kişilerin değer yargılarının⁸ mı dikkate alınacağı konusunda fikir birliği bulunmamaktadır.

Sosyal ahlâk görüşünden başka, “hukuki ahlâk görüşü”ne göre ahlâkın belirlenmesinde ölçüt; anayasa ve diğer yasalarda yer alan kuralların nedenini, özünü oluşturan ahlâki değerlerin tümüdür⁹.

Sosyal ahlâk ve hukuki ahlâk görüşlerini birleştiren karma görüş ise her iki görüşten de yararlanmakla birlikte, bu iki yaklaşım arasında uyumsuzluk olması durumunda hukuki ahlâka üstünlük tanınmaktadır. Ahlâka aykırı olan, ancak bir kanun hükmü tarafından serbest bırakılan hususlar geçerli sayılmalıdır¹⁰.

Bir görüş genel ahlâk kavramını; keyfilikten uzaklaştırmak, hukuki güvenliği sağlamlaştırmak ve özellikle temel hak ve özgürlükleri korumak amacıyla, kamu düzeni ile ilişkilendirir¹¹. Kamu düzeni kuralları “örgütlenmiş toplumun temel yapısını ve temel çıkarlarını koruyan kurallar” olarak ifade edilmektedir. Bir kuralın kamu düzenine ilişkin olduğundan söz edebilmek için o kuralın; yazılı bir hukuk kuralı olması, yasaklayıcı bir kural olması ve kamu düzenini korumaya yönelmiş olması gerekir¹². Özel hukuk bakımından her ahlâka aykırı davranışın kamu düzenine de aykırı olabileceğini söylemek doğru olmaz¹³. Örneğin bir küçük esnafın yine kendisi gibi küçük esnaf olan rakibine ticari bakımdan zarar vermek için üçüncü kişi ile yaptığı ahlâka aykırı bir sözleşmenin aynı zamanda kamu düzenini bozduğu söylenemeyeceği gibi, kamu düzenini bozucu izinsiz gösteri düzenlemek amacıyla yapılan sözleşmenin her zaman ahlâka aykırı olması da söz konusu değildir. Diğer yandan ahlâka aykırı bir durumun aynı zamanda kamu düzenine ve kişilik

⁷ Doktrinde; hekimler, avukatlar gibi kişilerin görüşlerinin dikkate alınabileceği belirtilmiştir. ARSEBÜK, Esat: Borçlar Hukuku, 3. Bası, Ankara 1950, s. 349; EDİS, Seyfullah: Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara 1989, s. 159.

⁸ ATEŞ, s. 87, 98; ATAAY, Aytekin, Borçlar Hukuku'nun Genel Teorisi, Birinci Yarı, Üçüncü Bası, İstanbul 1981, s. 259; ANTALYA, Gökhan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, Beta, İstanbul 2012, s.277; REİSOĞLU, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta, İstanbul, 2013, s. 138. HATEMİ, Hüseyin: Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul 1976, s. 102 vd.; Yargıtay 1 Hukuk Dairesi 6.3.2002 2001/10578 E. 2002/2892 K. (www.kazanci.com -12.02.2013-)

⁹ Kavram için bkz. ANTALYA, s. 277; HATEMİ, Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, s.110 vd; HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Vedat, İstanbul 2011, s. 75, ATEŞ, 141, 142. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 551.

¹⁰ ATAAY, s. 260; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 553.

¹¹ Jacques Mouregeon, İnsan Hakları, İletişim, İstanbul 1990, s. 98 nak. ve aynı görüşte BULUT, s. 32, 42; bkz. HATEMİ, Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, s. 55 vd.

¹² Bkz. ANTALYA, s. 278; REİSOĞLU, s. 135; diğer anlamları için bkz. ATEŞ, s. 155.

¹³ Bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 555; ATEŞ, s. 161.

haklarına¹⁴ aykırı olması mümkündür¹⁵. Nitekim ahlâk, kişilik hakkından daha geniş bir kavram olup yalnızca kişilerin değil toplumun menfaatlerini de göz önünde bulundurur¹⁶.

Ahlâka aykırılıkla ilgili hukuk kuralları yalnızca sözleşmelere ilişkin değildir. Özel Hukuk alanında; dürüst davranma kuralı (TMK m.2)¹⁷, kim-
senin özgürlüklerini ahlâka aykırı olarak sınırlandıramayacağı (TMK m.23/
II), ahlâka aykırı kişi ve mal topluluklarının tüzel kişilik kazanamayacağı
(TMK m.47/II, 56/II), ahlâka aykırı ölüme bağlı tasarrufların iptalinin dava
edilebileceği (TMK m.557/I/b.3) ahlâka aykırı davranışla zarar verenin zararı
karşılama ile sorumlu kılınması (TBK m.41/II), ahlâka aykırı bir sonucun ger-
çekleşmesi amacıyla verilen şeyin geri istenememesi (TBK m.81) gibi ahlâka
gönderme yapan kurallar bulunmaktadır.

Ahlâka aykırı bazı davranışlar ceza kanunları ile açıkça yasaklanmıştır,
Bunlara örnek olarak teşhircilik, dolandırıcılık, hırsızlık, adam öldürme, gös-
terilebilir. Bazı ahlâka aykırı haller ise belirsizdir, bunların anlamlandırılması
için de değer yargılarının araştırılması gerekir, buna örnek olarak müstehcen-
lik gösterilmektedir¹⁸. Mevzuatımızda ahlâka aykırılığın dikkate alındığı diğer
hükümlere örnek olarak; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK)¹⁹ özellikle
225. vd. maddeleri, 6101 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın
Hizmetleri Hakkında Kanunun²⁰ 8., 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Ka-
nununun özellikle 11. maddesi²¹, 5188 sayılı Hayvanları Koruma Kanununun²²
içinde doğrudan “ahlâk” kelimesi geçmese de 10/VI. maddesi²³ gösterilebilir.

¹⁴ Hatemi'ye göre, zaten kişiliğin korunması bir ahlâk sorunudur (HATEMİ, Hüseyin: BK. 19-20
ve TBK.27'nin Karşılaştırılması, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2011, ss.99-101, s. 99.

¹⁵ REİSOĞLU, s. 138.

¹⁶ ATEŞ, s. 167.

¹⁷ ARSEBÜK, s. 349; HATEMİ, Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, s. 29. Dürüst
davranma kuralı ile ahlâkın her zaman örtüşmeyebileceğiyle ilgili olarak bkz. ATEŞ, s. 185.

¹⁸ BULUT, s. 36.

¹⁹ R.G.: 12/10/2004/25611.

²⁰ R.G.: 03/03/2011/27863.

²¹ R.G.: 14/07/1934/2751.

Madde 11 – (Değişik: 16/6/1985 - 3233/3 md.)

Polis;

A) Genel ahlâk ve edep kurallarına aykırı olarak; utanç verici ve toplum düzeni bakımından
tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanlar ile bu nitelikte söz, şarkı, müzik veya benzeri
gösteri yapanları,

B) Çocuklar, kız ve kadınlar ile genç erkeklere sözle veya herhangi bir şekilde sarkıntılık eden-
leri, kötü alışkanlıklara ve her türlü ahlâksızlığa yönelten ve teşvik edenleri,

C) (Değişik: 3/8/2002-4771/10 md.) Genel ahlâk ve edebe aykırı mahiyette her türlü sesli ve
görüntülü eserleri, kaydedildiği materyale bakılmaksızın üreten ve satanları,

III. AHLÂKA AYKIRI SÖZLEŞMELER

A. Genel Olarak

Borçlar Hukukumuzda kabul edilen sözleşme özgürlüğü ilkesi; sözleşme yapılıp yapılmama, sözleşmenin tarafını, tipini, şeklini seçme, içeriğini belirleme, değiştirme ve sözleşmeyi sonlandırma özgürlüklerini kapsar. Sözleşmenin içeriğini belirleme özgürlüğüne göre; kanunda düzenlenmiş bulunan bir sözleşme tipi olsun olmasın taraflar sözleşmenin içeriğini serbestçe belirleyebilir; kanunda belirlenen içeriğe ikincil nitelikli öğeler ekleyerek sözleşmeye daha geniş bir içerik kazandırabilirler (TBK m.2, 26)²⁴. Bu özgürlüğün sınırları TBK m.27/1'de düzenlenmiştir. Maddeye göre; kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı sözleşmeler ile konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.

Öğretide, bir sözleşmenin ahlâka aykırı olup olmadığı değerlendirilirken; öznel, sübjektif ölçütlere değil, yukarıda açıkladığımız sosyal ahlâk görüşüne, hukuki ahlâk görüşüne ya da karma görüşe göre, bütünüyle nesnel, objektif kısıtların esas alınması gerektiği; sözleşme taraflarının ahlâka aykırılığın farkında olup olmamalarının²⁵ değil; sözleşmenin içeriğinin, amacının, kurulmasının, sözleşmenin içeriği ile bağlantılı olarak sözleşmenin kurulma tarzının ya da tarafların güttükleri amacın ahlâka aykırı olmasının önem arz ettiği, bu hallerde sözleşmenin geçersiz olacağı²⁶, ancak taraflardan yalnızca biri ahlâka aykırı amaç güderken diğer taraf bu ahlâka aykırı amacı bilmesine rağmen onaylamıyorsa sözleşmenin ahlâka aykırılık nedeniyle geçersiz olmayacağı belirtilmektedir²⁷.

Herhangi bir müracaat veya şikayet olmasa bile engeller, davranışlarının devamını durdurarak yasaklar, sanıklar hakkında tanzim olunacak evrakı derhal şikayete bağlı suçlar hakkındaki evrakı da şikayet ve müracaat vukubulduğu takdirde adliye tevdi eder.

²² R.G.: 01/07/2004/25509.

²³ "Bir hayvan; acı, ıstırap ya da zarar göreceği şekilde, film çekimi, gösteri, reklam ve benzeri işler için kullanılamaz."

²⁴ ZEVKLİLER, Aydın/GÖKYAYLA, Emre, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Turhan, Ankara 2013, s. 21. EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin, Ankara 2012, s.317 vd.

²⁵ ARSEBÜK, s. 349.

²⁶ KILIÇOĞLU, Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, Ankara 2011, s. 95; EREN, s.291; OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s. 86, 87; ARSEBÜK, s. 350; EREN, s. 326, 327; ANTALYA, s. 278; ODAMAN, Serkan: İş Kanunu ve Borçlar Kanunu Bakımından Ahlâk Kavramı, 892 vd; BAKTIR, Selma; Ticari Ahlâk, D.E.Ü.İ.B.F. Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, Yıl 2001 ss.1-10, s. 4 vd; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 554 vd.

²⁷ ATAAY, s. 261, ARSEBÜK, s. 350; İsviçre Federal Mahkemesi 6.7.1922, (JdT 1923 I, s. 13 is.) nak. ATAAY s. 262 dn. 41; OĞUZMAN/ÖZ, s. 88; konuyla ilgili ayrıntılı inceleme için bkz. ATEŞ, s. 197 vd.

B. Ahlâka Aykırı Sözleşmelerin Hukuki Durumu

TBK m.27/I'e göre ahlâka aykırı sözleşmeler kesin hükümsüzdür²⁸. Kesin hükümsüz sözleşmeler kuruldukları andan itibaren kendiliğinden (*ipso iure*) hiç bir hukuki sonuç doğurmazlar²⁹, bu geçersizlik taraflarca her zaman ileri sürülebilir, hâkim tarafından her zaman dikkate alınır, geçersizlik nedeninin ortadan kalkmasıyla veya belli bir sürenin geçmesiyle işlem geçerli hale gelmez; geçersiz sözleşme nedeniyle zarara uğrayan kusursuz yanın olumsuz zararını kusurlu yan giderir; kesin hükümsüz sözleşmeye göre verilen edimler istihkak, tapunun düzeltilmesi veya sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri istenebilir³⁰. Ayrıca bu sözleşmelerin dönüştürülmesi mümkün olduğu gibi, kesin hükümsüzlüğün ileri sürülmesi bazı durumlarda dürüst davranma kuralına aykırı görülebilir. Sözleşmenin kısmen kesin hükümsüz olması da mümkündür (TBK m.27/II)³¹.

²⁸ Ayrıntılı inceleme için bkz. ATEŞ, s. 277 vd.

²⁹ *Satışa konu minibüs ceza mahkemesi kararı ile müsadere edilmiş bulunduğu göre satış işlemi, başlangıçtan itibaren Borçlar Kanununun 19 ve 20.maddeleri gereğince hukuka aykırıdır ve batıldır. Bu nedenle davacı bu satış dolayısıyla davalıya ödediğini geri alabilir. Davalıların minibüsü suçta kullanıldığını bilmeden satın alıp davacıya iyiniyetli olarak satmaları geçersiz sözleşme uyarınca verilenin geri alınmasına engel teşkil etmez.* Yargıtay 13. Hukuk Dairesi 10.12.1986, E. 1986/5626 K. 1986/6231 (www.kazanci.com -12.02.2014-).

³⁰ REİSOĞLU, s. 146, 147.

³¹ Kısmi hükümsüzlük bir Yargıtay kararında şu şekilde dile getirilmiştir:
(...) *Kat Mülkiyeti Kanununun 28. maddesine göre yönetim planı bütün kat maliklerini bağlayan bir sözleşme hükmünde ise de Borçlar Kanununun 19. ve 20. maddeleri uyarınca kanunun kati surette emrelediği kurallara veya kanuna aykırılık teşkil eden sözleşme hükümlerinin iptal edilmeleri mümkündür. Mahkemece yukarıdaki esaslar dairesinde yaptırılacak bilirkişi incelemesi sonunda, dava konusu yerlerin veya bir bölümün Kat Mülkiyeti Kanununun 4. maddesi uyarınca mutlak suretle kat maliklerinin tümünün ortak kullanımına tahsis edilmesi zorunlu yerlerden oldukları saptandığı takdirde Borçlar Kanununun yukarıda sözü edilen hükmü gereğince yönetim planının, özel kullanıma olanak sağlayan hükmünün iptali ve bu yerlerin ortak kullanıma açık olacak şekilde gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmesi gerekir* Yargıtay 18. Hukuk Dairesi 24.3.1992, E. 1992/886 K. 1992/1826 (www.kazanci.com-12.02.2014-).
Bir Yargıtay İçtihatı Birleştirme Kurulu Kararında da bir şartın hükümsüz olmasının tüm sözleşmeyi hükümsüz kılmayacağı şu şekilde ifade edilmiştir:

(...) *Bu sebeplerle, tartışma konusu şart, Avukatlık Kanununun 129 uncu maddesinin amir hükmüne aykırı ve Borçlar Kanununun 20 inci maddesi gereğince batıldır. Avukatlık aktindeki bu şartın batıl olması bittabi bütün aktin batıl olması neticesini doğurmayacak, avukat tarife gereğince parasını isteyebilecektir* Yargıtay İçtihatı Birleştirme Genel Kurulu, 23.5.1960, E. 1960/11 K. 1960/10 (www.kazanci.com-12.02.2014-)

Bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararında da

(...) *poliçede yer alan bir şartın emredici hükümlere aykırı olması durumunda, mahkemenin diğer poliçe koşullarına göre karar vermesi gerektiği yönündeki bozma kararı yerinde görülmüştür*" şeklinde hüküm verilmiştir. (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 15.9.1976 T. 1974/11-836 E. 1976/2510 K. nak. EGEMEN, Ercan/ÇELİKOĞLU, Ali Rıza/KAYNAK, Nazım SELİMOĞLU, Engin/GÖK, Haşim/ DURSUNKAYA, Orhan, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun On Yıllık Emsal Kararları 1975-1984, Ankara 1985, s. 81).

Belirtmek gerekir ki her ahlâka aykırı sözleşmenin müeyyidesi kesin hükümsüzlük değildir. Örneğin aşırı yararlanma, hile, korkutma ahlâka aykırı davranışlar olarak görülmekle birlikte farklı bir yaptırıma tabi tutulmuşlardır³². Kanuna karşı hilenin de ahlâka aykırı bir davranış olarak görülebilmesi mümkündür³³. Kişilik haklarına aykırı sözleşmelerin yaptırımını hakkında ise farklı görüşler mevcuttur, örneğin konusu değil ama tarafların yüklendikleri edimlerin kişilik hakkına aykırı olması durumunda bu geçersizliği yalnızca kişilik hakkı saldırıya uğrayan tarafın ileri sürebileceği belirtilmektedir³⁴.

C. Ahlâka Aykırı Sözleşme Örnekleri

Yargı kararlarından ve öğretiden hareketle ahlâka aykırılık nedeniyle geçersiz sözleşmelere şunlar örnek olarak gösterilebilir³⁵:

Adam öldürmeyi, yaralamayı, üçüncü kişiyi korkutmayı, tehdit etmeyi³⁶, aldatmayı³⁷, rüşvet vermeyi³⁸, para karşılığı cinsel ilişkide bulunmayı³⁹, evli-

³² ATAAY, s. 259; EREN, s. 327; aşırı yararlanma (gabin) da ahlâka aykırı bir davranıştır bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 554; ATEŞ, s. 170, 341; ODA-MAN, s. 894.

³³ Ulaşılmak istenilen bir hukuki sonuca emredici bir hukuk kuralının yasakladığı bir yoldan değil de bu yasak yolu dolanarak yasanın yasaklamadığı başka bir yoldan ulaşmak kanuna karşı hiledir. Öğretide kanuna karşı hile için verilen klasik örnek şöyledir: (A), avukatlık yapma ehliyetine sahip olmadığından mahkemede (B)'yi temsil edemeyecektir. Bu nedenle (B) alacağını (A)'ye devreder ve böylelikle (A) davacı sıfatıyla alacağı dava eder. Bu durumda kanunun yasakladığı, avukat olmayanların davada kişileri temsil edemeyeceği kuralı kanuna uygun olan alacağın devri ile aşılmış, kanuna karşı hile yapılmıştır (ANTALYA, s. 216 vd., REİSOĞLU, s.134; EREN, s. 372; TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6. Bası, İstanbul 1988, s. 565-567). Kanuna karşı hilede kanun tarafından yasaklanan amaç mı yoksa araç mı olduğu belirlenmelidir. Amaç yasak ise bu amacı sağlayan işlemler kanuna karşı hileyi oluşturur. Yasaklanan araç (yol) belli bir hukuki işlem ise tarafların, yasaklanmamış farklı bir yoldan amaçlarına ulaşmaları mümkündür (EREN, s. 373). Kanuna karşı hileden söz edebilmek için; yapılması emredici hukuk kuralıyla yasaklanmış bir hukuki işlemin varlığı, kanunun izin verdiği nitelikte başka bir işlemin yapılması, tarafların yaptıkları işlemin, yasaklanan işlemin sonucunu doğurmaya elverişli olması gerekir.

Hileli işlem, dolanılan emredici kuralın öngördüğü geçersizlik yaptırımına tabidir (ANTALYA, s. 217).

³⁴ Özellikle mülga 818 sayılı Borçlar Kanununun 19/II hükmü üzerinden yapılan tartışmalar için bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 565; ATEŞ, s. 163 vd.

³⁵ Daha çok örnek için bkz. ATEŞ, s.197 vd.

³⁶ ANTALYA, s. 277; bkz. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi E. 2012/16199 K. 2012/26943 T. 27.11.2012.

³⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 87.

³⁸ ARSEBÜK, s. 350; ANTALYA, s. 277; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 555.

³⁹ ANTALYA, s. 277; ARSEBÜK, s. 349; REİSOĞLU, s. 138; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 555.

lik dışı ilişkinin devam ettirilmesini⁴⁰, ülkeye ya da yabancı bir ülkeye kaçak eşya sokulmasını⁴¹, başlık parasını⁴², tedavi ücretinden eczacının veya eczanenin ücretinden hekimin pay alması karşılığında hasta göndermeyi⁴³, ceza soruşturma ya da kovuşturmasında delilleri ortadan kaldırmayı⁴⁴, kamuya açık alanlarda çıplak dolaşmayı⁴⁵, para karşılığı şikâyetini geri almayı (sus payı sözleşmesi)⁴⁶, taşıyıcı annelik yapılmasını⁴⁷, din, mezhep değiştirilmesini⁴⁸ konu alan sözleşmeler; fuhuş⁴⁹ veya kumar oynatmak⁵⁰ için ev kiralanmasına, karşı tarafın güvenliğini tehlikeye atmaya⁵¹, amaç her iki tarafça da biliniyorsa adam kaçırmak için araba kiralamaya, kürtaj için alet satmaya⁵² yönelik sözleşmeler ahlâka aykırılık nedeniyle geçersiz sözleşmelerdir. Bunlardan başka, tacirin mahvına yol açacak cezai şartlar⁵³ ile borçlunun özgürlüğünü uzun süre sınırlandıran sözleşmeler⁵⁴ de ahlâka aykırılık nedeniyle geçersizdir.

IV. AHLÂKA AYKIRI FİKİR VE SANAT ESERLERİNİN HUKUKİ DURUMU

Ahlâka aykırı fikir veya sanat eserlerini konu alan sözleşmelerin hukuken geçerli olup olmadıklarını ele almadan önce, ahlâka aykırı fikir veya sanat eserlerinin hukuken korunup korunmadıklarına değinmek yararlı olacaktır.

Bu konuda hukuki güvenlik bakımından önemli bir hususun altını çizmek gerekir. Ahlâka uygunluğun fikir veya sanat eserinin korunmasında bir ölçüt

⁴⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 1979/1-464 K. 1982/77 T. 3.2.1982; 19. Hukuk Dairesi E. 1995/5994 K. 1996/3549 T. 8.4.1996.

⁴¹ ANTALYA, s. 277; REİSOĞLU, s. 138.

⁴² Yargıtay 11. Hukuk Dairesi E. 1976/4887 K. 1976/4912 T. 15.11.1976; KOCAYUSUFPAŞA-OĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 556.

⁴³ REİSOĞLU, s. 138.

⁴⁴ ARSEBÜK, s. 350.

⁴⁵ KILIÇOĞLU, s. 95.

⁴⁶ KOLLER, A.: Schweizerisches Obligationen Recht, Allgemeiner Teil OR-AT Grundlagen des Obligationenrechts, Entstehung der Obligationen, Band I Bern 2006, 13, IV, 2 Nr. 173, s. 246 nak. KILIÇOĞLU, s. 95.

⁴⁷ ATEŞ, s. 123.

⁴⁸ EREN, s. 324.

⁴⁹ REİSOĞLU, s. 138; diğer yandan hükümet izniyle genelev açılabilmesi için ev kiralanması geçerlidir (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu E.1943/30 K.1948/2 T.14.1.1948 (www.kazanci.com -12.02.2014-). Kararın eleştirisi için bkz. HATEMİ/GÖKYAYLA, s. 75.

⁵⁰ ARSEBÜK, s. 350.

⁵¹ ARSEBÜK s. 349.

⁵² EREN, s. 326.

⁵³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 20.3.1974 1970/1053-222; Yargıtay 19. Hukuk Dairesi E. 2006/10269 K. 2007/3205 T. 30.3.2007 (www.kazanci.com -12.02.2014-).

⁵⁴ ODAMAN, s. 892.

olarak kabulü eserin zamana, toplumdaki değişime göre korunmasına ya da korunmamasına neden olacaktır, yani aynı fikir ürününün hukuki nitelmesi zamana göre değişecektir. Bugün eserleri hakkında ahlâki bir değerlendirme yapmayı aklımıza getirmediğimiz Beethoven'ın ve başka bestecilerin bazı eserleri zamanında ahlâksız bulunarak eleştirilmiştir. Günümüzde de sanat eserlerinin “ahlâksızlığı” konusunda önemli görüş farklılıkları bulunmaktadır. Ülkemizde bir belediye başkanı, sanat eseri heykeli ahlâka aykırı bulmuş "Ben böyle sanatın içine tüküreyim. Ahlâksızlığın adına sanat koymuşlar" şeklinde beyanda bulunarak eseri bulunduğu yerden kaldırtmıştır. Yargıtay belediye başkanının manevi tazminat yanında maddi tazminat da ödemesi gerektiğine karar vermiştir⁵⁵. Siyasetçilerin sanatı ve bilimi popülist yaklaşım ve sözde ahlâki bakışla değerlendirme çabalarına bir başka örnek T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının “Özel Tiyatroları Destekleme Yardımları Protokolü”nün 14. maddesine göre özel tiyatrolara yardım yapılması için sergilenen oyunların ahlâka uygun olması zorunluluğunu getirmiş olmasıdır, bu zorunluluk eleştirilmektedir⁵⁶. Görüldüğü gibi ahlâkın ölçüt olarak kabulü Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku bakımından hukuki güvenliği önemli ölçüde zedeleyecektir.

Anayasamızın “Bilim ve Sanat Hürriyeti” başlıklı 27/I maddesine göre “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.” İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 27., ikinci kuşak hakların kabul edildiği 1966 tarihli Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Anlaşmasının 4. ve 15. maddelerinde de bilim ve sanat özgürlüklerine değinilmiştir. Sanat özgürlüğü Anayasa Hukuku bakımından bir temel haktır, negatif statü hakkıdır⁵⁷. Devlet sanatın ne olduğunu belirleyemez, bu bireyin kişisel alanına giren bir etkinliktir⁵⁸.

Ahlâkın hukuksal alanda yasaklayıcı bir olgu olması, özellikle hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında keyfiliğe yol açabilir⁵⁹. Zayıfların, özellikle küçüklerin korunması, üçüncü kişilerin kişilik haklarına saldırıda bulunulması, milli ya da dini sembollere, değerlere saldırılar, Anayasada düzenlenen; düşünce, sanat, bilim özgürlüğü gibi temel hakların sınırını oluşturur⁶⁰. Bu

⁵⁵ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi E. 1998/4939 K. 1998/8994 T. 17.11.1998 (www.kazanci.com -12.02.2014-).

⁵⁶ Bahsi geçen madde Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir soru önermesine de konu olmuştur (http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-35318s.pdf -12.03.2014-).

⁵⁷ Ayrıntılı inceleme için bkz. ATALAY, Esra: Sanat Özgürlüğü Temel Hakkının Hukuki Niteliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 6, Sayı: 1, 2004, s.43-66. s. 58, 63, 64.

⁵⁸ ATALAY, s. 60, 61.

⁵⁹ BULUT, s. 29.

⁶⁰ bkz. REHBINDER, Manfred: Urheberrecht, C.H.Beck, München 2010, s. 63, P. 142; SCHACK, Haimo: Kunst und Recht, Mohr Siebeck, Tübingen 2009, s. 296 vd.

konuda İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinin pek çok kararı bulunmaktadır. Daha ziyade kamu hukukuna ilişkin olan bu kısım konumuz dışıdır. Ancak kısaca değinmek gerekirse; İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 9. (Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü), 10. (ifade özgürlüğü), 11. maddesinde yer alan özgürlükler, diğer nedenlerin yanında genel ahlâk gerekçesiyle sınırlandırılabilir. Sınırlamanın sınırı demokratik toplum düzeninin gerekleridir⁶¹. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinin kararlarında, devletlerin ahlâkın korunması için önlemler alabileceği, bu önlemlerin her ülkeye göre farklılık gösterebileceği belirtilmiş bu konuda devletlerin sahip olduğu takdir yetkisinin sınırı olarak demokratik toplumun gerekleri gösterilmiştir⁶². Mahkeme ifade özgürlüğünün toplumun genelini rahatsız eden düşünceleri de kapsadığını kabul etmektedir. Bu nokta düşünceyi ifade, bilim ve sanat özgürlüğü bakımından önemlidir. Mahkemenin kararları, yukarıdaki Anayasa ve uluslararası andlaşma hükümleri fikir ve sanat eserlerinin hukuken himaye görmesinin kural olduğunu göstermektedir.

Özel Hukuk bakımından Anayasa'da yer alan temel hak ve özgürlükler kişilik hakkına dâhil kişisel değerler olarak kabul edilir⁶³, bu nedenle sanat ve bilim özgürlükleri kişisel değerlerdir. Eser ve eser sahiplerini özel olarak koruyan hukuk dalı Fikir ve Sanat Eserleri Hukukudur, bu hukuk dalı ile birlikte Borçlar Hukuku eserden ekonomik yarar sağlanmasını düzenler⁶⁴.

FSEK'de ahlâka aykırı fikir veya sanat eserlerinin korunmasına engel bir hüküm yoktur. Kanunun 1/B/a maddesinde verilen tanımdan ve öğretilerdeki genel görüşten hareketle bir fikir veya sanat ürününü eser olarak kabul etmek için onun; fikri çabanın sonucunda ortaya çıkmış olması, algılanabilir olması, eser sahibinin hususiyetini taşıması ve FSEK'de belirtilen eser kategorilerinden birine dâhil olması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu koşullar dışında fikir veya sanat ürününün; toplumsal kültüre katkısı, ekonomik yararlanmaya uygun olması, ahlâka aykırı olmaması gibi ölçütlerin zorunlu olup olmadığı tartışmalıdır⁶⁵.

⁶¹ BULUT, s. 39.

⁶² BULUT, s. 35.

⁶³ ZEVKLİLER, Aydın/ERTAŞ, Şeref/HAVUTCU, Ayşe/GÜRPINAR, Damla: Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), Turhan Kitabevi, Ankara 2012, s.100; KILIÇOĞLU, s.4; ÖNGÖREN, Gürsel: Televizyon ve Radyoda Kişilik Haklarına Saldırlara Karşı Hukuki Başvuru Yolları, Der Yayınları, İstanbul 1996, s.66; CUMALIOĞLU, Emre: Kişisel Bir Değer Olarak Arkeolojik Buluntu Üzerinde Bilimsel Yayın Hakkı, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi Özel Sayı, Cilt I, ss. 735-784, 2013 İzmir., s. 758, 759.

⁶⁴ ATALAY, s. 61.

⁶⁵ "Eser: Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini, ifade eder." ARSLANLI, Halil: Fikri Hukuk Dersleri II, Sulhi Garan Matbaası, 1954, s. 4 vd. HIRSCH, Ernst E.: "Hukuki Bakımdan

Bu konuda, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunumuzun hazırlık aşamasına da bakabiliriz. Kanunu hazırlayanların başında gelen Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch, Öntasarıda esas alınan amaçları dört maddede özetlemiştir⁶⁶. Bu esaslar şunlardır:

1. Eser sahibine tanınan hakların korunması,
2. Kamunun eserden yararlanmasının mümkün olduğu kadar sağlanması,
3. Etkili ve uygulanabilir yaptırımlar ve olayın niteliğine uygun bir usul,
4. Bern Anlaşmasına taraf olunduğu takdirde Kanunun bu Anlaşma ile uyumlu olması.

Görüldüğü gibi Kanunun amacı öncelikli olarak eser sahibine tanınan hakların korunmasıdır. Öztan da Kanunun asıl amacının eser sahiplerinin “yaratıcı yönünü” korumak olarak ifade etmiş, buna paralel olarak Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunun ana kavramının eser sahibi olduğunu belirtmiştir⁶⁷. Gökyayla’ya göre de Kanunun esas amacı eseri ve eser sahibini korumaktır⁶⁸.

Fikri Hukukun tarihsel gelişimi bu görüşleri desteklemektedir. İlk zamanlarda eserler hükümdarlar tarafından sansürlenmekte, matbaacıların ekonomik çıkarları korunmaktayken, sonraki yıllarda eser sahibinin menfaatleri ile kamunun o eserden yararlanması arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır. Ancak son ikiyüz yılda baskın öğenin eser sahibinin menfaatlerinin korunması ile bilimin ve sanatın gelişiminin sağlanması olduğunu görürüz⁶⁹.

Fikri Say”, İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yurdu, İstanbul 1943, s. 11 vd.; ÖZTAN, Fırat: Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 83 vd; TEKİNALP, Ünal: Fikri Mülkiyet Hukuku, Vedat, İstanbul 2012.s. 103 vd.; BOZBEL, Savaş: Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, XII Levha, İstanbul 2012, 32 vd.

Öğretide Kılıçoğlu, Erel ve Yarsuvat Yasada belirtilen eser gruplarından birinde yer alma ve eser sahibinin hususiyetini taşıma olmak üzere iki unsurdan bahsetmekte (KILIÇOĞLU, Ahmet: Fikri Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 114 vd.; EREL, Şafak N.: Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Yetkin, Ankara 2009, s. 52 vd.; YARSUVAT, Duygun: Eser Sahibi ve Hakları, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1977, s. 40 vd.) Karahan, Suluk, Saraç ve Nal ise bu iki unsura ek olarak tasarrufa elverişli ve üçüncü kişilerce algılanabilir olma unsurunu aramaktadır (KARAHAN, Sami/SULUK, Cahit/SARAÇ, Tahir/NAL, Temel: Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, Seçkin, Ankara 2012, s. 38 vd.).

⁶⁶ HIRSCH, s. 2.

⁶⁷ ÖZTAN, s. 1, 5.

⁶⁸ GÖKYAYLA, K. Emre: Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, Yetkin Yayınevi, Ankara 2000, s. 180.

⁶⁹ Tarihsel gelişim için bkz. CUMALIOĞLU, Emre: Yayın Sözleşmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005, s. 5 vd.; YÜKSEL, Mehmet: Fikri Mülkiyet Haklarının Tarihsel Temelleri, Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, Cilt 1, 2001/2, ss. 89-108; SOYSAL, Tamer: Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunun Tarihsel

Türk, Alman öğretilerine ve Amerika Birleşik Devletleri'nde federal bir yasa ile düzenlenen bu hukuk alanıyla ilgili mahkeme kararlarına baktığımızda ahlâka aykırı fikir ürünlerinin eser olarak korunup korunmayacağı sorusuna olumlu yanıt verildiğini söylemek mümkündür.

ABD'de verilen eski tarihli mahkeme kararlarında ahlâka aykırı, müstehcen fikir ürünlerinin fikir veya sanat eseri olarak kabul edilemeyeceği sonucuna varılırken⁷⁰, yeni tarihli kararlarda bu tür fikri ürünler de eser olarak kabul edilmektedir⁷¹.

Hukukumuzda çoğunluk görüşüne göre ahlâka aykırı fikir ürünleri de eser sayılır ve korunur⁷². Hirsch, eser sahibinin haklarının korunmasını talep edebilmesi bakımından, eserin konusunun mu yoksa meydana getirilmesinin mi ahlâka aykırı olduğunun önemli olduğunu savunmuştur⁷³. Bu konuda aksi görüşe sahip olan Belgesay, bir kimsenin ahlâka aykırı davranışına dayanarak hak elde edemeyeceğini buyuran hukuk ilkesinden hareketle ahlâka aykırı fikir ürününü eser olarak kabul etmemektedir⁷⁴. Uslu da ahlâka aykırı eserlerin korunmayacağını belirtmekle birlikte ahlâka aykırı eserden kastının TCK uyarınca suç teşkil eden eserler olduğunu ifade eder⁷⁵.

Öztan, aşağıda belirteceğimiz Alman öğretisinde savunulan görüşe benzer şekilde, ceza hukukuna göre ahlâka aykırı bir eserin yayımlanması yasak-

Gelişimi ve 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Düzenlenen Cezai Hükümler, Legal Hukuk Dergisi, Ekim 2005 ss. 625-660; EREL, s. 36 vd.; TEKİNALP, s. 83 vd.

⁷⁰ Simonton v Gordon (1925, DC NY) 12 F2d 116; Martinetti v Maguire (1867, CC Cal) Fed Cas No 9173 Şarkıda geçen "en ateşli" (*the hottest*) sözü ahlâka aykırı bulunmuş ve eser koruması esirgenmiştir. bkz. Broder v Zeno Mauvais Music Co. (1898, CC Cal) 88 F 74 www.westlaw.com (12.02.2014).

⁷¹ Mitchell Bros. Film Group v Cinema Theater (1979, CA5) 203 USPQ 1041; Jartech, Inc. v Clancy (1982, CA9 Cal) 666 F2d 403, 213 USPQ 1057. 17 U.S.C.A. § 102, www.westlaw.com (12.02.2014).

⁷² bkz. BOZBEL, s. 39; KARAHAN/SULUK/SARAÇ/NAL, s. 46; DİKİCİ, Mehmet S.: Eser Ahlâka Uygun Sayılmasa Bile Fikir ve Sanat Eserleri Yasasına Göre Korunmalıdır, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_130.htm (02.03.2014).

Biz de daha önce ahlâka uygunluğun Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun aradığı bir ölçüt olmadığını, objektif kıstaslarla fikir ürünlerinin eser olup olmadığına karar verilebileceğini, ahlâkın görece olduğunu, ahlâka uygunluk kıstasının kültürün ve yaratıcılığın önünü tıkayarak, gelişmeyi engelleyeceğini belirtmiştik (CUMALIOĞLU, Yayın Sözleşmesi, s. 37).

⁷³ HIRSCH, s. 68.

⁷⁴ BELGESAY, Mustafa Reşit: Fikir Mahsulü Üzerinde Hak, Ord. Prof. Dr. Samim Gönensoy'a Armağan, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1955, s.16; BELGESAY, Mustafa Reşit: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi, İstanbul 1956, s. 15.

⁷⁵ USLU, Ramazan: Türk Fikir ve Sanat Hukuku'nda "Eser" Kavramı, Seçkin, Ankara 2003, s. 196.

sa eser sahibinin yalnızca üçüncü kişilerden kendisini korumak yönünde bir yetkisi olduğunu fakat pozitif bir yetkisi olmadığını belirtir⁷⁶.

Ayiter'e göre ahlâka, adaba ve kanuna aykırı eserler de korunur⁷⁷, mülga İhtira Beratı Kanununda olduğu gibi bunu açıkça yasaklayan bir hüküm kabul edilmemiştir. Ancak Bern Anlaşmasının 17. maddesi uyarınca devletler bu tür eserlerin yayımını yasaklayabilir, bunları müsadere edebilir.

Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku ile birlikte "Fikri ve Sınai Mülkiyet Hukuku" adı altında ele alınan marka ve patentlerle ilgili mevzuatımızda ahlâka aykırılığa ilişkin hükümler mevcuttur. Bu hükümlere göre ahlâka aykırı işaretler marka olarak tescil edilemezler⁷⁸ (556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname m.7/I/k), ahlâka aykırı buluşlara patent verilmez (551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname m.6/IV/a). Ayiter'in belirttiği noktadan hareketle Kanun Koyucunun patent ve markalar hakkındaki düzenlemelerin aksine, bilinçli olarak ahlâka aykırı eserlerin korunmayacağı yönünde bir düzenleme yapmadığını, konuyu susarak çözdüğünü söylemek mümkündür.

Alman doktrininde de; sanat eserinin mutlaka klasik estetiği, güzellik anlayışını yansıtmak zorunda olmadığı, çirkin, kışkırtıcı, pornografik, tahrik edici niteliğe de sahip olabileceği belirtilmektedir⁷⁹. Eserin yaratılmasının kanuna ya da ahlâka aykırı olması eser sahibinin hakları bakımından önem arz etmez⁸⁰. Eserin korunması, eserin üçüncü kişilere zarar vermesi de koruma bakımından önemli değildir; koruma, eser sahibinin cezalandırılmasından da bağımsızdır.

Rehbinder, ahlâka aykırı eserlerin yayımı, onlardan yararlanılması ceza hukuku bakımından yasaklanmışsa eser sahibinin pozitif yetkilere değil yalnızca koruyucu negatif yetkilere sahip olduğunu belirtir⁸¹. Yazar eser sahibinin hakkının pozitif içeriğine örnek olarak; çoğaltma, yayma, temsil ve umuma iletim haklarını verir. Negatif hakları ise eser sahibinin menfaatlerine saldırıda bulunulması halinde buna karşı başvurabileceği hukuki imkânlar olarak açıklar. Eser kanuna ya da ahlâka aykırıysa, Rehbinder'in verdiği örneğe göre eser sahibi negatif hak olarak başkasının eseri yayımlamasını önleyebilir ancak pozitif hakkı olmadığından kendisi yayımlayamaz⁸². Yazar verdiği diğer

⁷⁶ ÖZTAN, s. 73, 74.

⁷⁷ AYİTER, Nuşin: Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981, s. 107.

⁷⁸ *Dini siyasi marka değil ama aldatıcı marka ahlâka aykırıdır* (ARSEBÜK, s. 349).

⁷⁹ SCHACK, s. 111, 112.

⁸⁰ THIELE Clemens/LAIMER, Barbara: Urheberrechte an gesetz -oder sittenwidrigen Werken-Grenzen des Schöpferprinzips? http://www.eurolawyer.at/pdf/Urheberrechte_rw_Werke.pdf. (12.02.2014).

⁸¹ REHBINDER, s. 27, P. 52.

⁸² REHBINDER, s. 47, P. 98.

bir örnekte, aşırı sağcı şarkıların meslek birliği tarafından korsan kullanıma karşı korunabileceğini ancak meslek birliğinin bu tür şarkıların temsilinde kar payı vermek zorunda olmadığını söyler⁸³.

Bu duruma benzer şekilde Yargıtay, asıl eser sahibinden izin almadan yaratılan işleme eserin sahibinin bu esere yönelik tecavüzlerde tazminat davası açamamakla birlikte tecavüzün ref'i ve men'i davalarını açabilmesini kabul etmektedir⁸⁴.

V. AHLÂKA AYKIRI FİKİR VEYA SANAT ESERLERİNİ KONU ALAN SÖZLEŞMELERİN HUKUKİ DURUMU

Yukarıda açıkladığımız gibi FSEK ahlâka aykırı eseri ve bu eserin sahibini korumuştur, bu eserlerin sahipleri esere yönelik tecavüzlerde dava haklarını kullanabilirler. Görüldüğü gibi, somut olaya göre, FSEK'in özü ile yukarıda kısaca incelediğimiz TBK m.27'nin sözü arasında çelişki olabilecektir. Böyle bir durumda, ortaya çıkacak boşluğun doldurulması gerekecektir.

TMK m.5 ve TBK m.646 uyarınca TBK m.27'nin tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanması gerekir, bu ilişkilere FSEK kapsamındaki hukuki ilişkiler de dâhildir. Diğer yandan FSEK hem özel kanundur hem de bu kanunun yukarıda açıkladığımız *ratio legis*'i dikkate alındığında konusu ahlâka aykırı eser olan sözleşmelerin kesin hükümsüz sayılmaması gerektiği savunulabilir. Ancak karşı tarafta da toplumsal düzen için önemi herkes tarafından kabul edilen ahlâk ve onu koruyan TBK m.27 bulunmaktadır.

Dikkat çekmek isteriz ki; emredici hükümlere⁸⁵, kişilik haklarına ve özellikle ceza hükümlerine aykırı eserlerin konu olduğu sözleşmeler zaten bu nedenlerle geçersiz olabilir. Bir görüşe göre eser emredici hükümlere aykırı ise yayımı

⁸³ REHBINDER, s. 27, P. 52.

⁸⁴ Yargıtay 11. HD. 24.04.2006 T. 2005/4501 E. 2006 4495 K. nak. YAVUZ, Levent/ALICA, Türky/MERDİVAN, Fethi: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, Cilt I ve II, Cilt I, Seçkin, Ankara 2013, s. 161.

⁸⁵ Kişilerin aksine bir işlem yapamayacağı, mutlaka uymak zorunda oldukları kurallara emredici hukuk kuralları denir (REİSOĞLU, s.134). Bir hukuk kuralının emredici olup olmadığı, genellikle onun yazılış biçiminden, ifade tarzından anlaşılır. Örneğin, "yapmakla mükelleftir", "yapmak zorundadır", "tarafarca uyulması mecburidir" deyimlerinin kullanılması, kuralın emredici olduğunu açıkça gösterir. Ayrıca ifadesinden anlaşılmasa da kuralın soyut olarak, kamu yararına, kamu düzenine, genel ahlâk ve edebe, kişilik hakkına ve zayıfların korunmasına ilişkin olması, onun emredici olduğunu gösterir (ZEVKLİLER/ERTAŞ/HAVUTCU/GÜRPINAR, s. 4, 5). Bu kurallar söz konusu olduğu zaman, kişilerin istek ve iradeleri göz önünde tutulmaz, emredici kural neyi öngörmekte ise ona uyulur. Emredici bir hükmün kanuna karşı hile ile dolanılmak istenmesi durumunda emredici hükme aykırılık söz konusu olur (ANTALYA, s. 275). bkz. Yargıtay İçtihatı Birleştirme Genel Kurulu E. 1944/15 K. 1944/28 T. 4.10.1944; Yrg. 15. Hukuk Dairesi 29.9.1986, E. 1986/2269 K. 1986/3067 (www.kazanci.com -02.01.2014-).

imkânsız olacağından, sözleşme hüküm ifade etmez⁸⁶, burada geçersizliğin nedeni ahlâka aykırılık değil imkânsızlıktır. Makalemizin konusu ise yalnızca ahlâka aykırı olan bir eserin sözleşmeyi geçersiz kılıp kılmayacağıdır. Bu nedenle emredici hükümlere aykırı eserler için kabul edilen pozitif-negatif yetki ayırımının geçerliliği, yalnızca ahlâka aykırı eserler bakımından yeniden sorgulanmalıdır.

Ahlâka aykırı bir eser; yayım, mali hakların devri, lisans, telif hakkının devri, eser sipariş, gölge yazarlık, adi ortaklık, komisyon, eser, satış, kira vb. sözleşmelere konu olabilir. Bu sözleşmelerle şu şekillerde karşılaşılabilir: Eşcinselliği öven kitabın yayımı; yolsuzluğu, hırsızlığı yücelten heykelin satılması; küfürle dolu ve uyuşturucu bağımlıların hayatını anlatan filmin mali haklarının devri; satanist inancı savunan internet sitesi tasarımının sipariş edilmesi; fuhuş yapan kişileri öven tiyatro eserinin sergilenmesi için salonun kiralanması; cesetlerden oluşan bir serginin gerçekleştirilmesi; çocuk yaşta evlendirmeyi normal gösteren bir performans gösterisi için oyuncu ile sözleşme yapılması; yalan söylemeyi iyi gösteren reklam filminin yayımı; ırkçı sözler içeren müzik eserlerini konu alan lisans sözleşmesi; eşleri aldatmaya teşvik eden bilgisayar oyunu vb.

Bu sözleşmelerin geçerliliğinden ayrı olarak, ahlâka aykırı bir eseri konu alsın almasın tarafların amaçları ahlâka aykırı ise sözleşmelerin mutlak geçersiz olacağını belirtmek isteriz. Ancak burada amaçtan kastımız; örneğin sözleşme eser sipariş sözleşmesi ise ahlâka aykırı eser meydana getirme amacı olarak anlaşılmalıdır. Burada ahlâka aykırılık eser dışında bir konuyla ilgilidir, eserin kendisi ahlâka aykırı olsun ya da olmasın ahlâka aykırı bir amaç için kullanılacaksa örneğin, yazar ve yayımcı başka bir yayımcıyı piyasadan silmek istiyorlarsa, sözleşme geçersizdir.

Öğretide, yukarıda değindiğimiz pozitif-negatif yetki ayırımına hiç değinmeden ahlâka ve kamu düzenine aykırı eserlerin çoğaltılması ve yayımı mevzuat tarafından yasaklanmış ise eser sahibinin haklarını kullanamayacağı belirtilmektedir^{87,88}.

⁸⁶ AYİTER, s. 250; GİRİTLİOĞLU, Necla: Yayın Sözleşmesi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Cezaevi Matbaası, İstanbul 1967, s. 83.

⁸⁷ ARSLANLI, s. 126, YAVUZ/ALICA/MERDİVAN: s. 55.

⁸⁸ Türk-İsviçre Hukukunda savunulan bir görüşe göre ise eserin ahlâka aykırı olmadığı taahhüt edilmiş olmasına rağmen eserin ahlâka aykırı olduğu anlaşılırsa bu durum yayım sözleşmesinde eserin ayıplı sayılmasına neden olacaktır (HILTY M. Reto, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I, Art. 1-529 OR, Basler Kommentar, Basel, Frankfurt am Main 1996, 2078; PEDRAZZINI Mario M., Der Verlagsvertrag, SPR (Schweizerisches Privat Recht) VII/I, Basel 1977, 581. nak. YILMAZ, Canan: Türk ve İsviçre Borçlar Kanunlarına Göre Yayın (Neşir) Sözleşmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, www.yok.gov.tr, s. 119. Öğretide yayım sözleşmesi bakımından yayımlatanın FSEK m.53 uyarınca eser üzerinde fikri hakkın bulunmamasından dolayı sorumlu olacağı belirtilmekte ve bu konudaki sorumluluk bakımından satış sözleşmesine gönderme yapılmaktadır bkz. FRANKO, Nisim: Türk Borçlar Kanununa Göre Yayım Sözleşmesinin Hükümleri, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara 1981, 103 vd. OLGAC, Senai: Fikir Hakları ve Yayın Sözleşmeleri, Olgac Matbaacılık,

Ayiter ahlâka aykırı eseri konu alan yayım sözleşmesinin hükümsüz olacağını kesin olarak ifade eder⁸⁹. Öğretide verilen bir örneğe göre kamuoyuna çırılçıplak çıkan kişinin resmedilmesine ilişkin sözleşme ahlâka aykırı ve geçersizdir⁹⁰. Yılmaz'a göre eser; kanuna, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ise yayım sözleşmesi veya sipariş edildiyse eser sipariş sözleşmesi kesin hükümsüzdür⁹¹.

Bu örneklerde kişilik hakkına aykırı sözleşmelere yer verildiği görülmektedir, bu nedenle kısaca bu konuya değinmek istiyoruz. Kişilik hakkı, kişinin kişisel değerleri üzerinde geçerli olan mutlak, tekeli ve yasaklayıcı bir haktır. Kişi, kişilik hakkına saygı gösterilmesini, kişisel değerlerine dokunulmamasını herkesten isteme yetkisine sahiptir, TMK m.23/II uyarınca kişinin maddi ve manevi varlığını, özgürlüklerini hukuka veya ahlâka aykırı olarak aşırı şekilde sınırlayan sözleşmeler geçersizdir⁹². Ayrı bir geçersizlik nedeni olan kişilik hakkına aykırılık her zaman ahlâka da aykırı olacaktır. Başkasının kişilik hakkına saldırı niteliğindeki eserle ilgili sözleşme, tarafların amacı o üçüncü kişinin kişisel değerlerine saldırmaksa ahlâka da aykırı ve geçersizdir ancak böyle bir amaçları olmamasına rağmen hatta üçüncü kişinin rızası ile eserde saldırı niteliğindeki öğelere, örneğin saldırı niteliğinde ama gerçek bilgilere yer verilmişse sözleşme kendiliğinden geçersiz olmayabilir.

Kişisel değerler üzerindeki mutlak bir hak olan kişilik hakkından vazgeçmek, onu yasaya ve ahlâka aykırı biçimde sınırlamak hukuka aykırı ise de⁹³

Ankara 1979, s. 32; GÖKYAYLA, s. 256; GİRİTLİOĞLU, s. 48.; YAVUZ/ALICA/MERDİVAN, 2. Cilt, s. 1706 vd.; EREL, s. 314 vd.

Bu konu makalemizin sınırlarını aşmakta ve daha çok yayım sözleşmeleri ve lisans sözleşmeleri bakımından önem arz etmektedir, bu nedenle ayrıntıya girilmeyecektir. Ancak belirtmek isteriz ki bize göre eserin yalnızca ahlâka aykırı olması, eserin yayımının emredici kurullarla yasaklanmış olması gibi başka bir geçersizlik nedeni bulunmadıkça, yayım sözleşmesini geçersiz kılmaz ve bu neden tek başına ayıba ilişkin yasadan doğan sorumluluğa yol açmaz aksi düşünce bu makalede savunduğumuz fikir ile çelişecektir. Buna karşılık taraflar sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde, eserin ahlâka aykırı olmasını bir ayıp nedeni olarak kararlaştırmışlarsa yayımcı yayımlatıcıyı sorumlu tutabilir.

⁸⁹ AYİTER, s. 250.

⁹⁰ KOLLER, A.: Schweizerisches Obligationen Recht, Allgemeiner Teil OR-AT Grundlagen des Obligationenrechts, Entstehung der Obligationen, Band I Bern 2006, 13, IV, 2 Nr. 173, s. 246; BGE 76 II 346 E.5, s. 379 nak. KILIÇOĞLU, Borçlar, s. 95.

⁹¹ YILMAZ, s. 122 bkz. yazarın atıf yaptığı yazarlar.

⁹² Kılıçoğlu'nun da belirttiği gibi: "Bir sözleşmenin kişilik hakkına ilişkin hükümlere aykırılık nedeniyle geçersiz olması, kişilik hakkına ilişkin değerlerle ilgili olarak verilen rızanın hukuka uygun olup olmamasıyla ilgilidir. Bu rızanın hukuka aykırı olduğu hallerde, yapılan sözleşme ya da sözleşmenin ilgili hükmü geçersiz olacaktır (KILIÇOĞLU, Borçlar, s. 94).

⁹³ Bu hak; mutlak ve tekeli olması nedeniyle devredilemez, ölümlü sona erer ve icraya konu olmaz. Kişilik hakkı para ile ölçülebilen bir değere sahip değildir. Bkz. ZEVKLİLER, Aydın/ACABEY, Beşir/GÖKYAYLA, Emre: Medeni Hukuk, Turhan, Ankara 2000, s.445, 446; KILIÇOĞLU, Ahmet: Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 469, Ankara 1993, s.7 vd.; ACABEY, s. 14 vd.

adın kullanımının devri gibi, kişilik hakkına ilişkin bazı değerlerin kullanımının devri mümkündür⁹⁴. Bu nedenle hangi kişisel değer üzerinde tasarrufta bulunulduğuna göre hukuki değerlendirme farklı olabilir. Diğer yandan TMK m.24/II'de mağdurun rızası hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir hal olarak düzenlenmiştir. Bu durumda kişinin, bir yayınlı saygınlığına yapılacak saldırıya rıza göstermesi geçerli görülebilir⁹⁵. Ancak öğretiyeye ve Yargıtay'a göre, onur ve saygınlığa yönelik saldırıya rıza ahlâka aykırı ve geçersizdir⁹⁶. Dikkat edilmesi gereken nokta, bir görüşe göre, bu rızanın geçersiz olmasının sözleşmeyi kendiliğinden geçersiz kılmayacağı, mağdurun geçersizliği ileri sürebileceği ve yüklendiği edimi yerine getirmekten kaçınabileceğidir⁹⁷. Tekrar etmek gerekirse bu makalenin konusu emredici hükümlere, kişilik haklarına aykırı olan değil, yalnızca ahlâka aykırı olan eserleri konu alan sözleşmelerin geçerliliğidir. Bu nedenle kişilik haklarına aykırılık konusuna daha fazla değinilmeyecektir.

Kanımızca; Ataay'ın da belirttiği gibi, genel ahlâka aykırı olan fakat kanun tarafından serbest bırakılan faaliyetlere ilişkin sözleşmeler geçersiz sayılmamalıdır⁹⁸. Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararında da bu hususa değinilerek hükümet izniyle açılan geneleve ilişkin kira sözleşmesi geçerli kabul edilmiştir⁹⁹. Başka bir Yargıtay kararına göre, genelev açılmasına ve bu yerin işletilmesine ilişkin işlemlere izin verilememesi mantığa aykırıdır¹⁰⁰.

TCK'da fikir ve sanat eserleri bakımından özel düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin TCK m.226'da¹⁰¹; görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin çocuk-

⁹⁴ OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel kişiler), Filiz Kitabevi, İstanbul 2012, s.156.

⁹⁵ Bkz. aynı yönde ACABEY, Beşir: Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi Özel Sayı, Cilt I, ss. 1-54, 2013 İzmir, s. 41 vd.;

Öğretide rızanın geçerli olması için ahlâka, emredici hükümlere aykırı olmaması gerektiği belirtilmektedir, bkz. ATEŞ, s.128; DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, filiz, 2006 İstanbul, s. 141; ZEVLİLER/ERTAŞ/HAVUTCU/GÜRPINAR, s. 106.

⁹⁶ ATEŞ, s. 135 vd. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2003/4-161 K. 2003/201 T. 26.03.2003 (www.kazanci.com -12.02.2014-).

⁹⁷ Bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 565 vd.

⁹⁸ ATAAY, s. 260.

⁹⁹ İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu E. 1943/30 K. 1948/2 T. 14.1.1948 (www.kazanci.com -12.02.2014-) kararın doğru olmadığı yönünde bkz. HATEMİ/GÖKYAYLA, s. 75.

¹⁰⁰ Yargıtay 13. Hukuk Dairesi 13.12.1976, E. 1976/2884, K. 1976/8294 KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 555.

İsviçre Federal Mahkemesi de verdiği bir kararda pornografik servis sunan telefon şirketi ile telefon aboneleri arasındaki sözleşmeyi ahlâka aykırı bulmamıştır ATEŞ, s. 215.

¹⁰¹ Müstehcenlik

Madde 226- (1) a) Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten,

ların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösterilmesi, görülebilecek şekilde sergilenmesi, okunması özel satış yerleri dışında satılması veya kiraya verilmesi, yayınlanması, yayınlanmasına aracılık edilmesi suçtur. Ancak aynı maddenin son fıkrasında Maddenin bilimsel eserler ile üçüncü fıkra hariç olmak ve çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebi değeri olan eserler hakkında uygulanmayacağı belirtilmiştir¹⁰². Öyleyse TCK suç saymadığına ve hukuken korunduklarına göre bu tür ahlâka aykırı eserler üzerine yapılan sözleşmelerin geçerli olacağı savunulabilir¹⁰³.

b) Bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten.

c) Bu ürünleri, içeriğine vakıf olunabilecek şekilde satışa veya kiraya arz eden,

d) Bu ürünleri, bunların satışına mahsus alışveriş yerleri dışında, satışa arz eden, satan veya kiraya veren,

e) Bu ürünleri, sair mal veya hizmet satışları yanında veya dolayısıyla bedelsiz olarak veren veya dağıtan,

f) Bu ürünlerin reklamını yapan.

Kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayım yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden kişi altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(5) Üç ve dördüncü fıkralardaki ürünlerin içeriğini basın ve yayım yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükümlenir.

(7) Bu madde hükümleri, bilimsel eserlerle; üçüncü fıkra hariç olmak ve çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebi değeri olan eserler hakkında uygulanmaz.

¹⁰² Burada gerçek bilim gerçek sanattan söz edilir; sözde bilim, sözde sanattan değil BAYTEMİR, s. 1220.

¹⁰³ Belirtmek gerekir ki, fikir ve sanat eserlerini kayıran bu düzenleme özellikle sanat eserlerinin çeşitliliği karşısında etkisiz kalabilir. Örneğin, günümüz sanatında bir kadın performans sanatçısı toplumda tespit ettiği bazı olumsuzlukları, sert eleştirel bir şekilde yarı çıplak soyunarak sanatma konu edebilir. Bu durum belki TCK 226 kapsamında bir suç olmayacaktır ama TCK 225'in (*Hayasızca hareketler - Madde 225- (1) Alenen cinsel ilişkide bulunan veya teşhircilik yapan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*) düşünülmesi söz konusu olabilir. Nitekim ceza hukukunda, kamuya açık alanlarda hatta plajda çıplak dolaşmanın, cinsel organ olmasa da örneğin bir kadının göğüslerini açmasının teşhircilik olarak kabul edilebileceği, TCK 225'deki, hayasızca hareket suçunun oluşumu bakımından bu tür bir fiilde bulunan kadının başkalarının cinsel arzularını tahrik ya da tatmin amacıyla hareket etmesinin zorunlu olmadığı, failin belirli bir saike sahip olmasının

VI. SONUÇ

Hukuk ile ahlâk arasında sıkı bir ilişki vardır, pek çok ahlâk kuralı aynı zamanda hukuk kuralı olarak kabul edilmiş, TBK m.27’de ise ahlâka aykırı sözleşmelerin kesin hükümsüz oldukları belirtilmiştir. Bununla birlikte ahlâktan ne anlaşılması gerektiği tartışmalıdır. Katıldığımız fikre göre, sosyal ahlâk görüşünü dışlamamak kaydıyla hukuki ahlâk görüşüne üstünlük tanımak gerekir.

Fikir ve sanat eserleri ahlâka aykırı olsalar da korunur. Baskın fikre göre ahlâka aykırı eser sahibinin esere yönelik tecavüzlere karşı engelleme yetkileri var iken aktif yetkileri yani eserden yararlanma yetkisi bulunmamaktadır. Bu görüş, eserin ahlâka aykırılığının aynı zamanda emredici hükümlerle de yaptırıma bağlanmış olması durumu için kabul edilebilir. Emredici hükümlere aykırı olmayan fakat yalnızca ahlâka aykırı eserleri konu alan sözleşmelerin geçersizliği ise, eser sahiplerinin maddi menfaatlerini olumsuz etkiler. Bu durumun aşağıdaki nedenlerle hukuka uygun olmadığını düşünüyoruz.

1. Anayasa, uluslararası anlaşmalar ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kararları ahlâka aykırı bir fikir ürününün, FSEK anlamında eser olarak kabul edilmesine, hukuken korunmasına engel olmadığı gibi bilim ve sanatı teşvik etmekte, toplumun genel ahlâk anlayışına aykırı eserleri, düşünceleri dahi korumaktadır. Bu üst hukuk normlarına uygun yorum yapılması gerekir.
2. Hukuk öğretisi ahlâka aykırı eser sahibine, eserine yönelik tecavüzlere karşı koruyucu hukuki yollara başvurma imkânı tanımakta ancak eser sahibinin ahlâka aykırı eserini konu alan hukuki tasarruflarda bulunması ve kazandırıcı işlemler yapması hususlarında sessiz kalmaktadır. Oysa eser sahibin savunma imkânı kadar önemli olan, eserden ekonomik ya da manevi tatminini artırıcı şekilde yararlanabilmesidir, FSEK’in ahlâka aykırılık ayrımı yapmadan hedeflediği amaç da budur. FSEK’in özü eserin ve eser sahibinin korunmasıdır. Bir fikir ürününün eser sayılabilmesi için ahlâka uygunluk kistası kabul edilmemiştir. Bu bir unutkanlık değil bilinçli susmadır.
3. Bilimin nesnelliği karşısında ahlâkı sınır olarak kabul etmenin imkânsızlığı açıkça görülür. Bilim eserleri bilimsel bilginin ifadesidir, ahlâk bakımından değerlendirilmeleri mantıksızdır, bilimin ahlâka uygun olması gerekli olmadığı gibi bunun sağlanması da mümkün değildir. Bilim değer yargılarından bağımsız şekilde, gerçeği, yaşamın, toplumun kurallarını arar,

aranmadığı, fiilin görülebileceğini düşünerek kasten hareket etmesinin manevi unsurun oluşması için yeterli olduğu belirtilmektedir (BAYTEMİR, Erdal: Cinsel Dokunulmazlığa, Kişi Hüriyetine ve Genel Ahlâka Karşı Suçlar, Adalet, Ankara 2007, s. 1203, 1206). Öyleyse üstsüz şekilde halka açık yerde sanat icra eden performans sanatçısının bu suçu işleyebileceği düşünülebilir, bu nedenle TCK m.226/VII’deki hükmün TCK m.225 bakımından da kabul edilmesi uygun olacaktır.

sorgular. Bu nedenlerle bilim eserlerinin ahlâka aykırılığı, konusu olduğu sözleşmenin geçerliliğini etkilemez.

4. Kişinin düşünce ve duygularının dışavurumu olan sanatın, toplumun iyi-kötü, doğru-yanlış davranışlar konusundaki genel anlayışı olan ahlâktan farklı olması, ona uygun olmaması doğaldır. Aksine sanat ahlâkı, toplumu, insanı sorgular, sanatın bir amacı sınırları aşmak, tabuları yıkmaktır¹⁰⁴, bu nedenle ahlâk ile sınırlanamayacağı açıktır. Sanat eseri ahlâka aykırı ise küçüklerin, zayıfların korunmasının gerektiği haller dışında sözleşme geçerli olmalıdır. Bir eser hem bilim hem sanat eseri olup ahlâka da aykırı ise bilim eserlerine ilişkin esaslara tabi olmalıdır.
5. Kanun tarafından izin verilmiş faaliyetlere ilişkin sözleşmeler geçersiz sayılamaz. Bu husus öğreti ve Yargıtay tarafından kabul edilmektedir. Yukarıdaki maddelerde açıkladığımız gibi fikir veya sanat eserlerinin ahlâka aykırılığı toplumsal düzeni olumsuz etkilemez, bu nedenle hem korunurlar hem de konu oldukları sözleşmeler TBK m.27'nin istisnasını oluşturur. Hukukun bir hususu özellikle kamu yararı nedeniyle serbest bırakırken diğer yandan onu yasaklaması mantığa uygun değildir.
6. Fikri hak, *sui generis*, ayrı bir hak olmakla birlikte, düşünsel emeğin ürünleri üzerindeki hak; bilim hakkı, sanat hakkı, kültür hakkı, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirmeye yönelik kişilik hakkına giren kişisel değerlerdendir. Bu nedenle ahlâka aykırı fikir veya sanat eserini konu alan sözleşmelerin geçersiz sayılması kişilik haklarının hukuka aykırı olarak sınırlandırılmasıdır. Herkes kişiliğini geliştirme hakkına sahiptir.
7. Sözleşme konusu eser ahlâka aykırı olsun olmasın tarafların amacı ahlâka aykırı ise sözleşme kesin hükümsüzdür.
8. Bilim eserlerinin ahlâka aykırı olması konusunda hukuken hiçbir sınır getirilemez, sanat eserleri bakımından ise küçüklerin, zayıfların korunması makul gerekçe olabilir.
9. Tarafların amacı kişilik haklarına saldırmak olmadığı sürece, eserin kişilik hakkına aykırı unsurlar içermesi sözleşmeyi kesin hükümsüz kılmaz ancak hakkı saldırıya uğrayan kişi şartları varsa kişiliğini koruyan davaları açabilir. Örneğin yakın tarih üzerine yazılan bilimsel bir eserin üçüncü kişilerin kişisel değerlerine saldırıda bulunması üstün kamu yararı nedeniyle hukuka uygun görülebilir.
10. Evrensel değerlere aykırı olmamak kaydıyla, hukuk ahlâktan önce gelir. Hukukun izin verdiği bir husus ahlâka aykırı olsa da geçerlidir.

¹⁰⁴ SCHACK, s. 296.

KAYNAKÇA

- ACABEY, Beşir: Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi Özel Sayı, Cilt I, ss. 1-54, 2013 İzmir.
- ANTALYA, Gökhan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, Beta, İstanbul 2012.
- ARSEBÜK, Esat: Borçlar Hukuku, 3. Bası, Ankara 1950.
- ARSLANLI, Halil: Fikri Hukuk Dersleri II, Sulhi Garan Matbaası, 1954.
- ATAAY, Aytekin, Borçlar Hukuku'nun Genel Teorisi, Birinci Yarı, Üçüncü Bası, İstanbul 1981.
- ATALAY, Esra: Sanat Özgürlüğü Temel Hakkının Hukuki Niteliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 6, Sayı: 1, 2004, s.43-66.
- ATEŞ, Derya: Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlâka Aykırılık, Turhan, Ankara 2007.
- AYİTER, Nuşin: Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.
- BAKTIR, Selma: Ticari Ahlâk, D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, Yıl 2001 ss.1-10.
- BAYTEMİR, Erdal: Cinsel Dokunulmazlığa, Kişi Hürriyetine ve Genel Ahlâka Karşı Suçlar, Adalet, Ankara 2007.
- BELGESAY, Mustafa Reşit: Fikir Mahsulü Üzerinde Hak, Ord. Prof. Dr. Samim Gönensoy'a Armağan, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1955.
- BELGESAY, Mustafa Reşit: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi, İstanbul 1956.
- BOZBEL, Savaş: Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, XII Levha, İstanbul 2012.
- BULUT, Nihat: Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırma Nedeni Olarak Genel Ahlâk, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S. 1-2 (2000), ss. 29-42.
- CUMALIOĞLU, Emre: Kişisel Bir Değer Olarak Arkeolojik Buluntu Üzerinde Bilimsel Yayım Hakkı, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi Özel Sayı, Cilt I, ss. 735-784, 2013 İzmir.
- CUMALIOĞLU, Emre: Yayım Sözleşmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.
- DİKİCİ, Mehmet S.: Eser Ahlâka Uygun Sayılmasa Bile Fikir ve Sanat Eserleri Yasasına Göre Korunmalıdır, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_130.htm
- DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, filiz, 2006 İstanbul.
- EDİS, Seyfullah: Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara 1989.

- EGEMEN, Ercan / ÇELİKOĞLU, Ali Rıza / KAYNAK, Nazım SELİMOĞLU, Engin / GÖK, Haşim / DURSUNKAYA, Orhan: Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun On Yıllık Emsal Kararları 1975-1984, Ankara 1985.
- EREL, Şafak N.: Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Yetkin, Ankara 2009.
- EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin, Ankara 2012.
- FRANKO, Nisim: Türk Borçlar Kanununa Göre Yayım Sözleşmesinin Hükümleri, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara 1981.
- GİRİTLİOĞLU, Necla: Yayın Sözleşmesi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Cezaevi Matbaası, İstanbul 1967.
- GÖKYAYLA, K. Emre: Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, Yetkin Yayınevi, Ankara 2000.
- HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Vedat, İstanbul 2011.
- HATEMİ, Hüseyin: BK. 19-20 ve TBK.27'nin Karşılaştırılması, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2011, ss.99-101.
- HATEMİ, Hüseyin: Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul 1976.
- HIRSCH, Ernst E.: "Hukuki Bakımdan Fikri Say", İktisadi Yürütyiş Matbaası ve Neşriyat Yurdu, İstanbul 1943.
- KARAHAN, Sami/SULUK, Cahit/SARAÇ, Tahir/NAL, Temel: Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, Seçkin, Ankara 2012.
- KILIÇOĞLU, Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, Ankara 2011.
- KILIÇOĞLU, Ahmet: Fikri Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.
- KILIÇOĞLU, Ahmet: Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 469, Ankara 1993.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip/HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir: Borçlar Hukuku Genel Bölüm Birinci Cilt (KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme), Filiz, İstanbul 2014.
- ODAMAN, Serkan: İş Kanunu ve Borçlar Kanunu Bakımından Ahlâk Kavramı, 892 vd.
- OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
- OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel kişiler), Filiz Kitabevi, İstanbul 2012.

- OLGAÇ, Senai: Fikir Hakları ve Yayın Sözleşmeleri, Olgaç Matbaacılık, Ankara 1979.
- ÖNGÖREN, Gürsel: Televizyon ve Radyoda Kişilik Haklarına Saldırlara Karşı Hukuki Başvuru Yolları, Der Yayınları, İstanbul 1996.
- ÖZTAN, Fırat: Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2008.
- REHBINDER, Manfred: Urheberrecht, C. H. Beck, München 2010.
- REİSOĞLU, Safa: Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta, İstanbul 2013.
- SCHACK, Haimo: Kunst und Recht, Mohr Siebeck, Tübingen 2009.
- SOYSAL, Tamer: Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunun Tarihsel Gelişimi ve 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Düzenlenen Cezai Hükümler, Legal Hukuk Dergisi, Ekim 2005 ss. 625-660.
- TEKİNALP, Ünal: Fikri Mülkiyet Hukuku, Vedat, İstanbul 2012.
- TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6. Bası, İstanbul 1988.
- THIELE Clemens/LAIMER, Barbara: Urheberrechte an gesetz -oder sittenwidrigen Werken- Grenzen des Schöpferprinzips? http://www.eurolawyer.at/pdf/Urheberrechte_rw_Werke.pdf.
- USLU, Ramazan: Türk Fikir ve Sanat Hukuku'nda "Eser" Kavramı, Seçkin, Ankara 2003.
- YARSUVAT, Duygun: Eser Sahibi ve Hakları, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1977.
- YAVUZ, Levent/ALICA, Türkay/MERDİVAN, Fethi: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, Cilt I ve II, Seçkin, Ankara 2013.
- YILMAZ, Canan: Türk ve İsviçre Borçlar Kanunlarına Göre Yayın (Neşir) Sözleşmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, www.yok.gov.tr.
- YÜKSEL, Mehmet: Fikri Mülkiyet Haklarının Tarihsel Temelleri, Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, Cilt 1, 2001/2, ss. 89-108.
- ZEVKLİLER, Aydın/ACABEY, Beşir/GÖKYAYLA, Emre: Medeni Hukuk, Turhan, Ankara 2000.
- ZEVKLİLER, Aydın/ERTAŞ, Şeref/HAVUTCU, Ayşe/GÜRPINAR, Damla: Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), Turhan Kitabevi, Ankara 2012.
- ZEVKLİLER, Aydın/GÖKYAYLA, Emre, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Turhan, Ankara 2013.
- <http://www.kazanci.com>
- <http://www.westlaw.com>
- <http://www2.tbmm.gov.tr>